

מה מחזיק את מה • من يُمسِك من • what holds what / יעל כנעני

אפריל-מאי, כברי, גלריה שיתופית יהודית-ערבית בגליל

שחור, לבן, כחול, אדום וזהב

יעל כנעני עסוקה בפרוצדורות שתפקידן לשחרר את התנועה מן הפרוצדורה. אם משפט זה נשמע מוזר בהקשר לעבודתה, הרי זה דווקא מפני שמה שמאפיין אותה היא ישירות הכוונה, והנסיון המתמיד של האמנית לצמצם את הפער בין מחשבה לפעולה. פרוצדורה היא נוהל, הרגל, תבנית, ובמובן זה – הפוכה לכאורה לכל מה שספונטני וישיר. כנעני, אם כן, עסוקה בפרוצדורות בכדי לא-להיות עסוקה בפרוצדורה, ובכך לאפשר את הפצעתו של דבר מה מרוכז ורב-עצמה בעבודתה.

הסטודיו שלה הוא בסיס האם: השולחנות הפזורים בו, משטחי העבודה וחומרי העבודה הם מרחב של תנועה ופעולה, לא מקום של 'מחשבה-על' אלא מקום של 'עשייה-את', של עבודה. יש בו תה וקפה, מכחולים וכלי רישום, פחיות צבע ודיו, סכיני חיתוך ונייר, ורדיו שעושה לפעמים מוזיקה חרישית. האתוס והאתיקה של צורת העבודה הזו ידועה. כנעני שייכת למסורת מודרניסטית שבתוכה היא עובדת בעקביות ובקנה מידה קטן בדרך כלל, ומפתחת בשקדנות מילון פרטי של שחרור והקפדה, צורה ותנועה, מסגרת ופריצת-מסגרות. נאמנה לעקרונות אלו, עבודתה היא סך-מצטבר של רגעים שבורים שכל אחד מהם עומד בפני עצמו, תוך שהוא חלק מן הכלל הגדול יותר. גם אם כל עבודה של כנעני היא מעין 'רגע מכריע' של החלטה סגורה, הרי שהתבוננות בקבוצה של עבודות דומה במשהו להאזנה למוסיקה, כשכל 'תו' מקבל את תוקפו ומשמעותו ממיקומו בשרשרת. הדעת נותנת שכנעני, המתרחקת ממטפורה ומפיגורה כעניין שבעיקרון, תדחה בתקיפות מנומסת את האנלוגיה רישום = מוסיקה. ובכל זאת, אפשר וכדאי לראות את הנייר הבודד כחלק מסדרה של עבודות, סדרה של רגעים, סדרה של עקבות. כל אחת מהן קונקרטית בפני עצמה. יחד הן מתוות מהלך.

ה'מופשט' בעבודות – ומופשט הוא מונח בעייתי – שווה קונקרטי, מוחשי. קו הוא רק הוא-עצמו. גם כשהם מסתלסלים כמו זר או נשברים לכדי קווי מתאר של צורת סירה, הקווים והכתמים של כנעני אומרים לנו שהם בראש ובראשונה 'רק עצמם'. כאמור, אין כאן 'כמו' ועדיין, ה'כמו' הוא אפשרות שחגים סביבה. ויש לומר, יעל כנעני היא אשת תנועה, כלומר מחול, ועשייתה ארוכת השנים כרקדנית וכמורה לתנועה כמעט-מוכחשת כשמבקשים לדבר איתה על מקורות-העבודה. אין 'כמו', אין 'כ-' – יש מה שיש, והשאר – קישוטים ומילים, גם כשבעבודות מופיעים כתמי זהב, אדום או כחול, גם כשיש ספק-סירה, ספק פיגורה.

מכל הטעמים האלה, מה מחזיק את מה היא צעד מעניין במכלול העבודה שלה, היות והיא מרחיקה את חלל הפעולה, או ההתרחשות, מחלל התצוגה, ומותחת את משך הפעולה על דרך הניסוי. זהו פרויקט שהשאלה המניעה אותו היא, בפשטות 'מה מחזיק את מה?' – הפעולה החיה את 'העבודה'? הקו את הדימוי (או את האי-דימוי)? הנוכחות (של גוף האמנית, למשל) את 'האירוע'? למשך חמישה שבועות הופכת הגלריה למקום שמחצין את עצם תהליך העבודה. כנעני ארגנה אותו כך שאין בו אמנות אלא חומרי עבודה. במשך מספר פעמים בכל שבוע היא עתידה להגיע לגלריה, שם מחכים על הקירות מספר אגודות של גליונות נייר פשוט. כנעני תבצע על כל אחד מהם פעולה בדיו שחור או בחומרי עבודה אחרים שהיא מביאה מהסטודיו. נגיעה בכל נייר. ארבע או חמש פעמים בשבוע. בסוף כל שבוע יורדו הניירות מהקיר וחדשים יוכנו לעבודה בשבוע הבא. חמישה שבועות. כך וכך נגיעות. כך וכך גליונות נייר. שרית עוזיאלי, חברה קרובה המצלמת איתה פרויקטים שונים, תגיע לתעד כל ששן כזה. התצלומים יצטברו ויוקרנו בלופ בחלל הגלריה, כך שמי שעובר במסדרון יוכל לצפות ביבול שהצטבר. במקביל לגלריה הריקה (מ'אמנות') בחלל המנהרה הסמוכה לה נלתה תערוכה הכוללת עבודות על ניירות, דיקטים מצופים מלמין וכדים מהשנים האחרונות. אפשר להתבונן בהן כמו בפרטיטורה, אפשר גם לא. בניגוד לעבודה הגרומה של רישום שחור על גבי נייר לבן ההולכת ומצטברת בחלל הגלריה, התצוגה בחלל החיצוני נהנית ממופעים של זהובים ושחורים, אדומים וכחולים, הפותחים את המנעד החזותי 'לצלילים' נוספים.

מה מחזיק את מה, כאמור, עוסקת בעניינים של 'האמנות' דרך, ובאמצעות, הפרוצדורות של אמנית בתהליך עבודה. היא גם עוסקת בשפה המוזרה הזו הנקראת אמנות, שפה שאינה אחת, שפה של דיאלקטים שמולידים מתוכם עוד ועוד דיאלקטים ללא-לשון. לשון אחר, אמנות, כל אמנות, עוסקת גם בעצמה, אך אם היא אמנות טובה קרוב לוודאי שהיא אינה עוסקת אך ורק בעצמה. תערוכתה של יעל כנעני הופכת בכוונה תחילה את חלל התצוגה למקום של אירוע מתמשך, גם אם אירוע ללא קהל, ואת החלל הציבורי של המנהרה הסמוכה לחלל של תצוגה. צא ולמד מה יקרה לעבודות הקשוחות והעדינות הללו כשהן נדרשות לעמוד בתנאי החוץ-פנים של הקיבוץ, ומה יצטבר משלל האירועים הסודיים שיקרו בחלל הגלריה. ככל שעבודתה של יעל כנעני מכוונת אל הקונקרטי, המוחשי, הלא-אשלייתי, הרי שהיא בחזקת אמנות המכוונת אל הכוונה עצמה. הכוונה היא כאן הדרך שבה האמנית מכוונת את פעולותיה, הדרך בה היא מהלכת בין ספק-דימוי ל'מופשט חסר-צורה', הדרך בה היא מדגישה ומגישה לנו, הצופים, את עקבות הפעולות שלה

אבשלום סולימן

מרץ 2019

*יעל כנעני היא אמנית ואשת מחול, חברת הגלריה השיתופית היהודית-ערבית בכברי. מתערוכותיה הקודמות בגלריה:

גלויה קאמרית (2017, אוצרת: רוני הררי)

על המדרגה, אל העמוד (עם תמר שוער, 2014. אוצרת: דרורה דקל) ותערוכות קבוצתיות אחרות.

עונת התערוכות 2019 בגלריה השיתופית בכברי מציגה סדרה של פרויקטים שהמשותף לכולם הוא המחשבה על המושג 'מקום'. מחשבה מעין זו תפסה מקום חשוב באמנות הישראלית, עד שהפכה לטעונה-מידי מבחינה פוליטית, ולבסוף יצאה מהאופנה והפכה אנכרוניסטית. בשנים האחרונות נדמה שמושג המקום והשאלות היוצאות ממנו חזרו להעסיק אמנים, אוצרים ותיאורטיקנים של אמנות, הפעם בהקשרים עכשוויים. מהו 'מקום' בעולם בו תנועת אנשים, סחורות ומידע היא 'על-מקומית' או לכאורה חסרת גבולות? כיצד אנו מבינים את המקום שלנו במציאות שבה כל המקומות מיוצגים באופן סימולטני דרך מסך המחשב? ומה נשאר, אם בכלל, לעשות עם תפיסות מטאפיזיות ודתיות של רעיון המקום?

סדרת האמניות והאמנים שיציגו השנה בגלריה השיתופית היהודית-ערבית בכברי יאירו שאלות אלו, כל אחת ואחד מתוך עניינה הייחודי ומתוך פרקטיקת העשייה הטבעית לכל אחת ואחד מהן. אנו מקווים שפסיפס הפרויקטים שיתארו בגלריה יהווה מצע לדיון ומחשבה מעמיקים עוד יותר סביב סוגיות טבעם של מקומות ויחסם של בני אדם למקום הזה הספציפי, בו חיים כולנו.